

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 53

januari 2020

*Styrelsen hälsar medlemmarna välkomna
till vårens aktiviteter!*

Se även vår hemsida: <https://ikonsallskapet.com>

Vårens program

5 februari 18.30

**Elisabeth Löfstrand, Stockholms universitet, föreläser under
rubriken "Den ryska kyrkan i Stockholm under 400 år"**

**Visning av Kristi Förklarings ortodoxa kyrka, Birger Jarlsgatan 98,
närmaste tunnelbanestation är Tekniska högskolan.**

24 mars 17.30: Årsmöte

18.00 Per-Arne Bodin talar om Petersburg som det fjärde Rom

Plats meddelas i nästa rundbrev och på vår hemsida

4 maj 18.00

**Lars Gerdmar och Samuel Rubenson talar om den medeltida
etiopiska kyrkan och dess konst**

Enskilda högskolan, Bromma

Elisabeth Löfstrand

Recension (först publicerad i Kyrkohistorisk årsskrift för 2019)

Torsten Kälvemark

KATEDRALEN SOM SPRÄNGDES

Skellefteå: Artos & Norma bokförlag

Ett mäktigt landmärke i det gamla Moskva var Kristus Frälsares katedral, vars gyllene kupol höjde sig högt över husen i stadens centrum. Katedralen hade byggts som ett äreminne över Rysslands seger över Napoleon, och den hade utsmyckats av 1800-talets främsta konstnärer. Men efter revolutionen beslöt den ateistiska regimen att spränga den i luften. Det krävdes hela sju ton sprängmedel för att förvandla katedralen till en grushög. På platsen skulle man bygga Sovjeternas hus, en skyskrapa som skulle krönas av en enorm Leninstaty. Det blev emellertid inget Sovjeternas hus; det blev i stället en stor utomhusbassäng som höll öppet året runt. På 1990-talet lyckades den Ryska ortodoxa kyrkan med någonting som alla ännu tio år tidigare hade trott vara helt omöjligt – att bygga upp katedralen på nytt, och nu står den återigen där i all sin forna glans. Kristus Frälsares katedral brukar ses som en symbol för sovjetregimens förföljelse av kyrkan, och idag är den dessutom en symbol för kyrkans återvunna makt. Det var också denna kyrka som Pussy Riot valde för sin aktion 2012.

Om detta och om mycket annat berättar Torsten Kälvemark i sin bok *Katedralen som sprängdes. Den ryska kyrkans martyrium 1918-1938*, som kom ut hösten 2018. Här berättas om biskopar, församlingspräster och vanliga troende församlingsbor som gick under i den socialistiska statens kamp för att dra upp religionen med rötterna. I kapitel efter kapitel går Kälvemark igenom kyrkans martyrium, med angivande av förskräckande siffror för alla de människor som arkebuserades för sin tros skull. I Butovo utanför Moskva arkebuserades under 1937 och 1938 över 20.000 personer. Ungefär 1000 av dem var präster och ungefär lika många mördades för sin anknytning till kyrkan. 1995 fick Ryska Ortodoxa Kyrkan överta området och ett stort minnesmärke har anlagts där.

Ett helt kapitel handlar om sovjetstatens första interneringsläger, klostret Solovki som ligger på öar i Ishavet. Klostret hade grundats på 1400-talet och stängdes efter bolsjevikernas maktövertagande. 1923 inrättades här ett läger dit mängder av intellektuella skickades, däribland många präster och biskopar. Under de första åren var villkoren inte fullt så stränga som de senare blev. Skådespelare och regissörer tilläts att sätta upp teaterstycken, en tidning gavs ut, och de många prästerna och biskoparna kunde till och med få tillstånd att fira midnattsgudstjänst vid påsken. Men med tiden blev förhållandena allt svårare, och dödsoffren ökade för varje år. Människor avrättades, men många dog också av köld och sjukdomar och av de fruktansvärda förhållandena under straffarbete i skogen.

I boken nämns flera avrättningsplatser utöver Butovo och Solovki, och vi får veta namnen på biskopar, präster och troende som mördats där. Ibland kan det kännas som om det blir lite väl mycket rena uppräkningslistor, men det är samtidigt en viktig sammanställning av fakta. Uppräkningslistorna balanseras dock av berättelser om konkreta personer. Ett kapitel heter "Några biskopsöden", ett annat "Några kvinnoöden". Dessa berättelser är djupt berörande och ledsagas många gånger av fotografier som tagits strax före avrättningen. Offren kunde dömas till döden för förtal mot sovjetmakten efter angivelse av någon granne, som hört dem påpeka det märkliga i att staten sade sig skydda religionsfrihet när den samtidigt förföljde de

religiösa. Alla märkte ju att prästerna arresterades och försvann, men samtidigt var religionsfrihet inskriven i konstitutionen. Dessa människor dödades därför att de sade sanningen.

Det näst sista kapitlet heter "Vad visste Sverige?" Inte så mycket, visar det sig. Kommunisten Ture Nerman gjorde tre resor till Sovjetunionen, den sista 1927. Han gör sina iakttagelser även om kyrkan och noterar att kloster och kyrkor har stängts, men eftersom han är ointresserad av religion drar han slutsatsen att folk har fått viktigare saker att tänka på än att gå i kyrkan. Men det fanns andra resenärer som anade vad som pågick och som förgäves försökte påtala det när de kom hem. Det ligger snubblande nära att jämföra med den kritik som i våra dagar riktas mot vår likgiltighet för den förföljelse som de kristna utsätts för i Mellanöstern. År 1925, under det stora ekumeniska kyrkomötet, hölls dock en stödmanifestation för den ryska kyrkan, och Kälvemark förmodar att det var ärkebiskop Nathan Söderblom som låg bakom initiativet. Redan 1917 hade han skickat ett brev med ett uttalande till patriark Tichon. Det tog tre år för brevet att nå adressaten.

Katedralen som sprängdes blev Torsten Kälvemarks sista bok. Han avled i februari i år. Under läsningen kan man stundom tänka att boken inte är helt genomarbetad, att han inte hann att ge den sin slutgiltiga utformning. Men det är ingenting som förtar dess angelägna ärende. Kälvemark uttrycker en förhoppning om att "det som skildras i den här boken får en plats i det historiska medvetandet i kyrkor och samfund över hela världen". Det är stora ord men man kan bara instämma i dem.

Årsavgiften för 2020, kr 200:-/person. För studenter 100:-, Pg 121 05 33-4. Skriv även Ditt namn under "Meddelanden"! Har Du e-mail? Ge oss Din mailadress, så får Du rundbrevet direkt i Din dator! Och meddela adressändring, tack!

Ikonsällskapets styrelse:

Per-Arne Bodin, ordförande, pab@slav.su.se,
Thomas Birath, tbirath@hotmail.com,
Kaj Engelhart, kajcaritas@hotmail.com,
Eva Grafström, ekg@telia.com,
Elisabeth Löfstrand, elo@slav.su.se,
Regina Lundvall, regina.lundvall@gmail.com,
Ludmila Schuisky-Olsson, kassör, 7540455@gmail.com

IKONSÄLLSKAPET

<https://ikonsallskapet.com>

